



**JELES ANDRÁSSAL ÉS PEROVICS ZOLTÁNNAL
BALOG JÓZSEF BESZÉLGET**

*Részletek a József és testvérei – Jelenetek egy parasztbibliából
c. film vetítését követő beszélgetésből*

[...]

J.A.: Szerintem ez egy sejtéseken alapuló találkozás volt. Pero is sejtett valamit, én is, nagy tévedés nem jött be ezzel kapcsolatban. Sőt, amit ebben a munkában a Peróval kapcsolatban tapasztaltam, az olyan szempontból volt nagyon meglepő volt, hogy egyáltalán nem várható egy embertől, hogy ennyire tudja, hogy éppen itt, most mire van szükség. Pláne valaki, aki a filmben nem is jártos.

B.J.: Hogy érted, hogy nem várható?

J.A.: Nem szokta meg az ember, hogy valaki egy vadonatúj technológiával kapcsolatban egyből átlássa, egyből le tudja fordítani a maga számára – ráadásul ilyen kevés pénzzel a háttérben –, hogyan kell kivitelezni a dolgokat, ilyen nagyon ritkán léteznek.

B.J.: Ha a Ti személyes helyzetetekon át nézünk, mint egy tölcserén, vagy, mint egy prizmán, akkor én azt akartam kérdezni (és ezért kapaszkodom abba, amit mondtál, hogy nem várható el), hogy ez azt jelenti, hogy nem várható el, hogy valaki lásson egy történetet?

J. A.: Nem, hogy nem várható el, de alapvetően meglepő, nagyon meglepő, hogy valaki szakmai értelemben ilyen intelligens legyen és ennyire adakozó. Pero, ne legyél zavarban, ezt nem hízelgésből mondom, ez egyszerűen tény. Érdekes volt számomra, hogy van itt valaki, aki egy vadonatúj technológiában ilyen könnyedén deriválja konkrét tennivalókká az elképzelést, a gondolatot.

B. J.: Hogy akartátok látni vagy megmutatni ezt a történetet?

J. A.: Ezt az egész technológiát a véletlen hozta, tehát egyáltalán nem így akartuk. Marokkóba, mindenhová elmentünk, ahol hagyományos feltételeket gondoltunk.

B. J.: Legyen sivatag, homok...

J. A.: Igen, akkor még a Pero nem volt, és hát kevés volt a pénz, de hát ezt már lehetett olvasni itt és ott, viszont valamiért mindenképp le akartam forgatni ezt a filmet. Matematikai feladatként jelenítettem meg magam számára, hogy hát akkor hogy lehet megcsinálni. Egyetlen helyszínen! Jó, egy helyszínen, de akkor

hogy az apád faszába fogod azt a sok mindent megcsinálni? És akkor ez így bejött. Véletlenek segítettek. Tehát ez így merült fel, hogy meg kell csinálni, és mivel egy helyszínen lehet csak megcsinálni, tessék úgy kitalálni, hogy ez az anyag egy helyszínen tudjon forogni.

B. J.: Beszéltetek arról, hogy van-e közös József-történetetek vagy evangéliumi történetetek vagy bibliai történetetek?

J. A.: Ez nem közös volt, megvolt, mint szöveg, és akkor ezt ő teljesen elfogadta, tetszett a Perónak, és akkor az volt a feladat, hogy ezzel a furcsa technológiával kellene megcsinálni, és ezt egyből értette. Nagyon ravasz különben ez a technológia. Máig nem értem, hogy ezt valaki úgy tudja, mintha létezne erre nézve...

B. J.: Nyilvánvalóan létezett...

J. A.: Nem, nem csinálták még ezt, hogy van egy ilyen operafólia, és akkor gépmozgást, plánozást, helyszínek változását, háttérmozgatást ezen az egyetlen síkon végeznek el. Megoldani a teljes filmzési repertoárt, plánokat, beállításokat, közelit, totált, stb. ugyanazzal a kivágással, ez idáig nem volt. Alsó gépállás, felső gépállás...

B. J.: Mindent lehetett vele?

J. A.: Láttad a filmet, csak neked nem tűnik fel, hogy alsó gépállás vagy felső gépállás van. Ezt lényegében együtt kellett kitalálni. Én leírtam hogy...

B. J.: Te írtál egy rendes forgatókönyvet?

J. A.: Hát nem rendeset, ill. megbeszéltük, hogy így és így kéne kinézzen, és akkor a Pero azt mondta, hogy annak kell történnie, hogy... és ő akkor egyből, mint egy karmester tudta, hogy egy soha nem működött technológiával hogyan kell ezt megcsinálni.

B. J.: Elmondanátok ezt a technológiát?

J. A.: Középen van egy fólia, ott áll a kamera tengelyében, és onnan hátulról van egy fényforrás, egy egyszerű írásvetítő, na jó nem egyszerű, egy jó írásvetítő, és akkor az meg kiadja a képet. Pero kitalálta, hogyan tud mozogni a kép, az írásvetítőn a megrajzolt homokkép így meg úgy meg amúgy, miközben a kamera közelít, távolodik, vagy mozdulatlan.

Pero: Gyakorlatilag létrejött egy élő animáció. Igazából az a lényeg, hogy nekem eszembe se jutott volna ilyen. Nem is érdekelt, most se érdekel. Azon mind a ketten meglepődtünk, hogy valaki, aki homokkal, animációval foglalkozik, nem talál ki ilyet. András kérdezte, hogy tud-e szállni a felhő. (Na jó, de András úgy tudott kérdezni, hogy a kérdésben már látható volt a megvalósítás hogyanja.) Hát akkor menjen a felhő.



[...]

B. J.: Annyi szép történet van a Bibliában, miért pont a József-történet?

J. A.: Ezt nem tudom megmagyarázni, de szerintem a Goethe-nek is volt egy ilyen esete, hogy ő se tudja megmagyarázni, miért foglalkozik vele. Meg akarta írni Thomas Mann előtt. Még gyanakszom is rá, hogy Thomas Mann azért írta meg. Nem mintha bármi közöm is lenne Goethe-hez, de mondjuk talán annyi, hogy ez csaknem olyan nehezen megközelíthető, mint a Faust, de most a nagyságrendeket persze ne vessük össze. Szóval nem tudom megmagyarázni. ... Úgy kezdődött az egész, hogy megírtam ezt a történetet. Ez egy régi élmény a József és testvérei, valamiért ezt megírtam. De amit megírtam, az sokkal bonyodalmasabb dolog lett, nagyobb anyag, abban Dávid király, és az egész Biblia megvan ezen a nyelven. Úgy érte, hogy egybe van foglalva egészen az Új Testamentumig.

Én tulajdonképpen nem akartam írni, de megtetszett nekem ez a Parasztbiblia, gondoltam, milyen jó anyag, meg kéne filmesíteni. De hát nem volt abban epikus anyag, ... töredékek vannak, és sok év eltelt, míg rájöttem arra, hogy akkor meg kell írni, írni kell. Szóval ebbe megyek tönkre, hogy öt év eltelik, amikor eszembe jut, hogy ha nincs, akkor meg kell írni. Belefogtam, félretettem, s akkor felhívtam valaki, hogy miért nem fejezed már be? Azt hazudtam, az az igazság, hogy kész van. Nem volt kész, csak a fele, s akkor kérte az anyagot a Fodor Géza, s akkor muszáj voltam megírni.

B. J.: Van nekünk saját nyelvünk egy bibliai történethez?

J. A.: Van ugye a Károli és más fordítások egyrészt, másrészt a Parasztbiblia nyelve, ami az inspirációt adta, s amit én imitáltam, s egy kicsit régiesítettem ahhoz képest is. Ez tulajdonképpen jórészt egy tizenhetedik századi, de nem csak tizenhetedik századi erdélyi, de nem csak erdélyi nyelv. Mindenféle tájnyelv össze van kutyulva, s az világos, hogy a mai nyelvhasználat is benne van. Ezelőtt is volt archaizálás szövegem, Bethlen Miklós stílusában, van egy színdarab is, a *Szenvedéstörténet*, és ennek az elején egy órás monológ. Azt csak viccből írtam ilyen nyelven, mert a *Szenvedéstörténet* a Rajk-per körüli dolgokról szóló színdarab, s az is így kezdődik egy tizenhetedik századi hangon. Megpróbálkoztam azzal, hogy a szöveg úgy működjön, mint a díszlet, mint a plasztikus hatások.

A filmben van egy narrátor, aki a dialógusokat fordítja. Magyarról-magyarra. Tolmács. Nem narrátornak mondom, inkább fordítónak. Van amit fordít, van amit nem. Pont ezért tolmács. Később mondja, nem mondja, másképp mondja. Mikor szólal meg, mit hagy ki, mit mond, ez soha nem véletlen. Ezt nem én találtam ki, ezt az Erdély Miklós találta ki. Egyik filmjében lényegében – persze egész más körülmények között – ezt csinálja.

Lehet idézetnek venni, zenészeknél például az ilyesmi mindennapos. Szerintem ezért a Miklós nem haragudna, ez neki jólesne.

[...]

(2004. THEALTER, Grand Café, július 21.)